

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”

MARAMUREȘUL-„ȚARA”
PELERINAJULUI ORTODOX

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

Arhim. Prof. univ. dr. habil. TEOFIL CRISTIAN TIA

DOCTORAND:

ISTOVAN MIRELA-RAMONA

Cluj-Napoca

2021

CUPRINS

LISTA ANEXE

CUVÂNT DE MULȚUMIRE

INTRODUCERE

1. Motivul alegerii
2. Istoric și arealul de studiu
3. Structura lucrării
4. Contribuție proprie

CAPITOLUL I PELEGINAJUL- MIJLOC DE PASTORAȚIE

- 1.1 Precizări terminologice și considerații teoretice generale
  - 1.1.1 Introducere
  - 1.1.2 Etimologie
  - 1.1.3 Definiții pelerinaj vs pelerin
- 1.2 Universalitatea pelerinajului
  - 1.2.1 Viața omului ca pelerinaj
- 1.3 Pelerinajul în alte religii
  - 1.3.1 Pelerinajul în Iudaism
  - 1.3.2 Pelerinajul în Islamism
  - 1.3.3 Pelerinajul în Budism
  - 1.3.4 Pelerinajul în Hinduism
  - 1.3.5 Pelerinajul în Șintoism
- 1.4 Pelerinajul în Sfânta Scriptură
  - 1.4.1 Pelerinajul în Vechiul Testament
    - 1.4.1.1 Avraam, primul pelerin din istoria lui Israel
    - 1.4.1.2 Moise și pelerinajul exodului
    - 1.4.1.3 Pelerinajul în epoca Judecătorilor, a monarhilor și a profeților
  - 1.4.2. Pelerinajul în Noul Testament
    - 1.4.2.1 Iisus Hristos pelerin
    - 1.4.2.2 Apostolii și pelerinajul
1. 5 Istoria pelerinajului creștin
  - 1.5.1 Pelerinaj la Locurile Sfinte
  - 1.5.2 Pelerinajul creștinismului primar
  - 1.5.3 Itinerarium Egeriae
  - 1.5.4 Locuri de pelerinaj până în secolul al IV-lea
  - 1.5.5 Secolul al VI-lea și pelerinajul la Roma și în Grecia
  - 1.5.6 Pelerinajul în Evul Mediu
- 1.6 Scopul și motivația pelerinajului
  - 1.6.1 Scopul pelerinajului

- 1.6.2 Motivele pelerinajului
  - 1.6.2.1 Experierea sensului sacru al vieții
  - 1.6.2.2 Întărirea credinței
  - 1.6.2.3 Înnoire spirituală
  - 1.6.2.4 Însănătoșire sufletească și trupească
  - 1.6.2.5 Rezolvarea unor probleme personale sau familiale
  - 1.6.2.6 Vederea unor locuri sfinte
  - 1.6.2.7 Pocăință pentru păcate
  - 1.6.2.8 Recunoștință
  - 1.6.2.9 Împlinirea unor promisiuni
  - 1.6.2.10 Obținerea unor daruri din partea lui Dumnezeu
  - 1.6.2.11 Întâlnirea unor persoane sfinte și înduhovnicite
  - 1.6.2.12 Atingerea unor sfinte moaște și icoane făcătoare de minuni
  - 1.6.2.13 Obținerea unor obiecte sfințite
  - 1.6.2.14 Oferirea unor donații și dani
  - 1.6.2.15 A locui într-un loc sfânt
- 1.7. Clasificarea și formele pelerinajului
  - 1.7.1 Tipuri de pelerinaj după perioada desfășurării
  - 1.7.2 Tipuri de pelerinaj după scop
  - 1.7.3 Tipuri de pelerinaj după locuri sacre
  - 1.7.4 Tipuri de pelerinaj după distanță
  - 1.7.5 Tipuri de pelerinaj după numărul de persoane
  - 1.7.6 Tipuri de pelerinaj după sacralitate
  - 1.7.7 Tipuri de pelerinaj după forma de organizare
  - 1.7.8 Tipuri de pelerinaj după mijloace de transport folosite
  - 1.7.9 Tipuri de pelerinaj după gradul de risc
  - 1.7.10 Tipuri de pelerinaj după locul desfășurării
  - 1.7.11 Tipuri de pelerinaj după vârsta participanților
- 1.8 Etapele pelerinajului
  - 1.8.1 Punctul de plecare și de pregătire a pelerinajului
    - 1.8.1.1 Pregătirea îndepărtată
    - 1.8.1.2 Pregătirea apropiată
  - 1.8.2 Drumul parcurs
  - 1.8.3 Sosirea la locul sacru
  - 1.8.4 Întoarcerea la viața cotidiană
- 1.9 Practici ale credinței în pelerinaj
  - 1.9.1 Pelerinajul tradițional ca șir de acțiuni
  - 1.9.2 Practici ale credinței în pelerinaj
- 1.10 Importanța și efectele pelerinajului
  - 1.10.1 Importanța pelerinajului

- 1.10.2 Efecte duhovnicești
- 1.10.3 Efecte sociale
- 1.10.4 Efecte misionare
- 1.10.5 Efecte economice
- 1.10.6 Efecte pedagogice
- 1.10.7 Efecte culturale
- 1.10.8 Efecte pastorale
- 1.11 Pelerinajul- mijloc de pastorație
- 1.12 Pelerinajul în spațiu românesc
- 1.13 Organizarea unui pelerinaj Ghid practic
  - 1.13.1 Pregătirea duhovnicească
  - 1.13.2 Pregătirea organizatorică
  - 1.13.3 Bagajele
  - 1.13.4 Vestimentația
  - 1.13.5 Cazare
  - 1.13.6 Comportamentul în incinta bisericilor

CAPITOLUL II TURISMUL RELIGIOS

- 2.1 Turismul cultural
- 2.2 Turismul religios
- 2.3 Evoluția și perspectivele turismului religios
- 2.4 Raportul între turismul religios și pelerinaj
- 2.5 Formele turismului religios
- 2.6 Patrimoniul turismului religios
- 2.7 Turismul religios în spațiu românesc
- 2.8 Impact, provocări și perspective de dezvoltare ale turismului cultural-religios
  - 2.8.1 Impactul turismului religios în dezvoltarea regională
  - 2.8.2 Impactul turismului religios asupra dezvoltării locale
- 2.9 Turismul cultural, religios și rural în Maramureș

CAPITOLUL III CADRUL GEOGRAFIC AL DESFĂȘURĂRII PELERINAJULUI ÎN MARAMUREȘ

- 3.1 Cadrul fizico-geografic
  - 3.1.1 Poziția geografică
  - 3.1.2 Relief
  - 3.1.3 Resurse naturale
  - 3.1.4 Clima
  - 3.1.5 Hidrografie
  - 3.1.6 Biosistem
    - 3.1.6.1 Solurile

- 3.1.6.2 Vegetația
- 3.1.6.3 Fauna
- 3.1.6.4 Arii protejate
- 3.2 Cadrul socio-economic
  - 3.2.1 Populația
  - 3.2.2. Organizarea administrativ-teritorială; așezări rurale și urbane
  - 3.2.3 Economia
    - 3.2.3.1 Agricultură
    - 3.2.3.2 Industrie
    - 3.2.3.3 Căi de comunicații
    - 3.2.3.4 Comerț
    - 3.2.3.5 Turism
- 3.3 Cadrul istoric
  - 3.3.1 Paleoistorie
  - 3.3.2 Dacii liberi
  - 3.3.3 Evul Mediu
  - 3.3.4 Imperiul habsburgic
  - 3.3.5 Epoca modernă și contemporană

CAPITOLUL IV BISERICILE DE LEMN DIN MARAMUREȘ

- 4.1 Cadru general
- 4.2 Încadrarea bisericilor de lemn din Maramureș în context European
- 4.3 Datarea bisericilor de lemn
  - 4.3.1 Datarea bisericilor de lemn din Europa
  - 4.3.2 Datarea bisericilor de lemn din România
  - 4.3.3 Datarea bisericilor de lemn din Maramureș
- 4.4 Meșteri lemnari
- 4.5 Ctitori
- 4.6 Planimetria bisericilor de lemn din Maramureș
  - 4.6.1 Pridvor
  - 4.6.2 Pronaos
  - 4.6.3 Naos
  - 4.6.4. Altar
  - 4.6.5 Turn-clopotniță
  - 4.6.6 Foișor
- 4.7 Tehnici de construcții
  - 4.7.1 Pregătirea lemnului
  - 4.7.2 Tehnici de construcții
- 4.8 Decorațiuni exterioare
  - 4.8.1 Elemente decorative ale bisericilor de lemn

- 4.8.2 Simboluri și motive decorative
- 4.9 Pictura bisericilor de lemn
  - 4.9.1 Evoluția picturii în bisericile maramureșene
  - 4.9.2 Program iconografic
  - 4.9.3 Structura stilistică
  - 4.9.4 Tehnica picturală
- 4.10 Obiecte din interiorul bisericilor de lemn
- 4.11 Riscuri actuale privind bisericile de lemn
  - 4.11.1 Probleme actuale la bisericile de lemn
  - 4.11.2 Întreținere și reparații la bisericile de lemn
  - 4.11.3 Conservarea și restaurarea bisericilor de lemn
- 4.12 Bisericele UNESCO
  - 4.12.1 Biserica Sfânta Cuvioasa Paraschiva Desești
  - 4.12.2 Biserica Budesti Josani
  - 4.12.3 Biserica Ieud Deal
  - 4.12.4 Biserica Poienile Izei
  - 4.12.5 Biserica Bârsana
  - 4.12.6 Biserica Plopiș
  - 4.12.7 Biserica Rogoz
  - 4.12.8 Biserica Șurdesti

CAPITOLUL V MARAMUREȘUL-„ȚARA” PELERINAJULUI ORTODOX

- 5.1 Centre de pelerinaj
  - 5.1.1 Centrul de pelerinaj Moisei
  - 5.1.2 Centrul de pelerinaj Rohia
  - 5.1.3 Centrul de pelerinaj Bârsana
  - 5.1.4 Centrul de pelerinaj Habra
  - 5.1.5 Centrul de pelerinaj Oarța de Sus
  - 5.1.6 Centrul de pelerinaj Măriuş
  - 5.1.7 Centrul de pelerinaj Bixad
- 5.2 Procesiunile și rolul lor în pelerinajul ortodox maramureșean
  - 5.2.1 Definierea procesiunilor
  - 5.2.2 Caracteristici ale procesiunilor
  - 5.2.3 Clasificarea procesiunilor
  - 5.2.4 Organizarea procesiunilor
  - 5.2.5 Desfășurarea procesiunilor
  - 5.2.6 Importanța procesiunilor și efectele lor
  - 5.2.7 Repertoriu de cântece religioase din procesiuni

CAPITOLUL VI SPECIFICUL MARAMUREȘEAN AL PELERINAJULUI ORTODOX ȘI CULTURA POPULARĂ ÎN MARAMUREȘ

6.1 Relația om-mediu

6.2 Spațiul mental

6.3 Conceptul de „țară

6.4 Spațiul rural

6.5. Peisajul cultural

6.6 Peisajul rural

6.7 Peisaj cultural Țara Maramureșului UNESCO

6.8 Cultura populară maramureșeană

6.8.1 Țăranul maramureșean

6.8.2 Gopodăria maramureșeană

6.8.3 Satul maramureșean

6.8.4 Arhitectura populară în raport cu peisajul rural maramureșean

6.8.5 Ocupații și meșteșuguri

6.8.6 Obiceiuri și tradiții

6.8.7 Portul popular în Maramureș

6.8.8 Gastronomia maramureșeană

6.8.9. Țările etnografice din Maramureș

6.8.9.1 Țara Maramureșului

6.8.9.2 Țara Chioarului

6.8.9.3 Țara Lăpușului

6.8.9.4 Țara Codrului

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

ANEXE

REZUMAT

SUMMARY

DECLARAȚIE DE AUTENTICITATE

CV PERSONAL

Expresii și cuvinte cheie: Maramureș, țară, pelerinaj, pelerin, turism religios, biserică de lemn, centru de pelerinaj, cultură tradițională, cultură populară, spațiu mental, peisaj rural, țară, peisaj cultural maramureșean;

REZUMAT

Maramureșul, datorită condițiilor specifice: o relativă izolare geografică în nordul Carpaților, munți cu păduri greu de străbătut și care au favorizat o adevărată cultură a lemnului, climă cu ierni grele și căi de acces dificile, continuitatea istorică a dacilor liberi, a generat o cultură extraordinară, originală, a conservat valorile și tradițiile într-un mod de viață care uimește și atrage.

Situat în nord-vestul României, având o formă alungită, județul Maramureș prezintă forme de relief diverse. Se găsesc în proporție aproximativ egală munți, dealuri și depresiuni. Zona mai înaltă cuprinde lanțurile munților vulcanici Oaş, Gutâi, Țibleș și cea a Munților Maramureșului și Rodnei. Zona de dealuri și piemonturi are altitudinile medii între 400-900 m. Depresiunile Maramureșului, Lăpușului, Baia Mare, Chioar și Copalnic sunt cele în care se găsesc cele mai multe localități. Cele câteva trecători fac legătura cu regiunile învecinate.

Rețeaua hidrografică a Maramureșului este bogată. Principalele râuri sunt: Tisa, Iza, Mara, Vișeu, Lăpuș, Vaser, Săsar, Someș. Debitul lor este influențat de alimentarea fluvială. Din perspectiva turistică râurile au rol esențial peisagistic, pentru practicarea pescuitului și a altor sporturi, pentru funcționarea instalațiilor țărănești. Lacurile sunt extrem de variate din punct de vedere al genezei lor. Sunt glaciare, periglaciare, saline, bălți, turbării, de baraj antropice, toate cu potențial turistic deosebit. Ivoarele de apă minerală sunt în număr foarte mare, după unele surse peste 100 în tot județul. Întâlnim aproape toate tipurile hidrochimice și pot fi valorificate balnear și economic. Suprafețele de apă modifică peisajul conferindu-i un plus de atractivitate.

Marea majoritate a activităților turistice practicate în Maramureș, în special cele ale turismului religios, se desfășoară în aer liber, deci dependente de starea vremii. Este vorba și de efectul peisagistic al anotimpurilor, dar și de influențarea pozitivă sau negativă a factorului uman, creând confort sau disconfort. Fiecare componentă climatică este importantă: temperatura, precipitațiile, vântul, nebulozitatea, radiația solară, având efect asupra desfășurării turistice.

Clima maramureșului este de tip continental-moderată, diferențiată în funcție de formele de relief. În climat de munte, de deal și subclimat de depresiuni. Precipitațiile sunt printre cele mai ridicate din țară, în aproximativ 70% din județ. Circulația maselor de aer vestice provoacă intensificarea precipitațiilor, ierni mai blânde, veri cu ploi abundente și descărcări electrice, iar iarna se simte prezența și a maselor de aer polare și subpolare. Factorii climatici constituie în Maramureș mijloace terapeutice prin ameliorarea evidentă a stării de sănătate. Aerul ionizat din zonele montane determină o stare de bine.

Datorită prezenței unor proporții egale de munte, deal și câmpie, în spațiul geografic maramureșean întâlnim o diversitate de ecosisteme și de specii terestre și acvatică. Vegetația este influențată, după cum se știe, de varietatea reliefului, de petrografie, de elementele climatice. Ea este etajată altitudinal, cu specii caracteristice fiecărui etaj. Vegetația forestieră, pădurea, este cea care determină specificul întregului peisaj maramureșean. Etajul foioaselor și etajul rășinoaselor este completat de pajiști și fânețe, de turbării și vegetație subalpină. Semnalăm prezența castanului comestibil în depreiunea Băii Mari.

Vegetația este deci un element de bază al peisajului, conferă particularitate, individualizează, sporește atractivitatea regiunii. Prin defrișări se exercită o presiune antropică asupra mediului.

Bogatele resurse auro-argintifere din zonă au impus ca activitățile miniere din Maramureș să facă din acesta cea mai importantă zonă din România pentru exploatarea minereurilor complexe. Azi, după închiderea minelor, urmările acestor activități se păstrează încă. A încetat de mult și extracția sării, rezerve ce au făcut cunoscută regiunea în trecut.

Areale importante ale Maramureșului sunt împădurite, abundența materialului lemnos contribuind la dezvoltarea unei civilizații a lemnului, ajunsă la o importantă și rafinare artistică. Arhitectura locală arată măiestria meșterilor și a atins apogeul prin bisericile de lemn și minunatele porți.

În cazul Maramureșului, ca de altfel și în alte zone a României, ocupațiile și meșteșugurile tradiționale reflectă viziunea țăranilor asupra vieții materiale și spirituale, constituind o importantă atracție în sine. Natura este sursa de inspirație și de materie primă. Modul în care sunt practicate meșteșugurile și ocupațiile, uneltele folosite, produsele realizate, reprezintă o incursiune în istorie.

Agricultura este activitatea de bază a maramureșenilor. Peisajul agricol, impus de caracteristicile reliefului și climei, dar și de prezența umană, are un rol hotărâtor în definirea Maramureșului, ca importantă regiune turistică. Agricultura este de subzistență, chiar arhaică uneori, activitățile agricole definind țăranul maramureșean și atrăgând pe vizitatori. Cultivarea pământului și creșterea animalelor sunt ambele în tradiția locală. Multe activități agricole s-au pierdut, cum ar fi cultivarea cânepei, iar aletele sunt pe cale de dispariție, de exemplu păstoritul.

Instalațiile tehnice, ingenioasele realizări și rezultat al geniului popular, sunt extrem de variate. Multe sunt făcute exclusiv din lemn, chiar și în părțile mecanice și sunt acționate manual ori de forța apei. Oloinițe prin care se zdrobesc semințe de floarea soarelui, vâltori, „mașini de spălat arhaice”, mori tradiționale, s-au redus semnificativ în ultima perioadă sau au dispărut definitiv din unele sate. Modernismul și urbanizarea vieții țărănești au determinat mutații profunde, petrecute într-un ritm alert, provocând dispariția unui stil de viață.

Produsele artisanale ocupă un loc important în patrimoniul cultural al regiunii. Meșterii maramureșeni sunt nelipsiți cu creațiile lor la târgurile din țară. Obiectele lor au valoare funcțională și artistică, constituind o dovadă a culturii populare extraordinare. Priceperea maramureșenilor se vede din produsele ieșite din mâinile lor, obiectele textile au o cromatică deosebită obținută prin tehnici de vopsire naturală. Simbolurile prezente, cuprind motive

geometrice, vegetale, zoomorfe și antropomorfe. Mărturia măiestriei și iscusinței este costumul popular, elegant și sobru, cu elemente păstrate din îmbrăcămintea dacilor. La Săcel se mai păstrează ceramica roșie nesmălțuită, cu decorațiunile și ornamentele arhaice, precum și cu tehnicile de lucru provenind din perioada dacică.

Aspectul tradițional al așezărilor rurale maramureșene este determinat de activitățile desfășurate, izolarea geografică, materialele de construcții utilizate, istoria zbuciumată. Ele reprezintă o întoarcere în timp și conferă o identitate inconfundabilă ținutului.

Satul tradițional maramureșean este încă viu. Viața oamenilor de aici se păstrează în strânsă legătură cu mediul natural și este marcată de credințe, ritualuri, tradiții și obiceiuri. Profund spirituali, maramureșenii manifestă această spiritualitate în fiecare eveniment, personal sau comunitar, încărcat simbolic și mistic, arhaic, simplu și fermecător, multe păstrate din epoca dacică. Timpul se măsoară aici în funcție de calendarul creștin, cu repere formate din sărbători și perioadele de post, oamenii ghidându-și activitățile și după calendarul agro-pascal, adaptat ritmicității anotimpurilor, fapt dovedit de diverse festivități.

Gospodăriile poartă amprenta civilizației din care fac parte: „civilizația lemnului”. Gospodăria este așezată în funcție de drum, vecini, vale, puncte cardinale, coordonate spațiale care generează o funcție spirituală organizată după reguli și obiceiuri statornice. „Muzeul în aer liber” așa a fost numit satul maramureșean, din păcate acest aspect definitoriu e pe cale de a se pierde. Casele din lemn au 1-2 camere și șatră sau târnaț, un fel de pridvor. Alte anexe sunt grajdul, șura, șopronul, fântâna. Curtea este închisă, împrejmuită cu garde de lemn sau nuiele. Tehnica de prelucrare a lemnului și a construcției este aceeași și la case și la biserici. Inscripțiile arată anul, numele proprietarului și eventual meșterul. Interiorul este simplu, cu obiecte utile din lemn, laițe, lăzi de zestre și cu textile făcute de mână.

„Arcuri de triumf rustice”, după cum au fost numite porțile de lemn, și-au câștigat faima prin proporții, dimensiuni și ornamente. Din punct de vedere istoric, în Maramureșul secolului al XVIII-lea, cei mai mulți nobili aveau privilegiul, adică dreptul de a ridica porți înalte. Aceștia se numeau „nemeși”. „Portieșii” nu aveau acest drept, ei își puteau face o poartă mică, o „vraniță”. După ieșirea de sub influența austro-ungară, aproape toți maramureșenii și-au făcut porți. Poarta delimitează universul familial, constituie un obstacol în calea energiilor negative, protejează familia de boli, face trecerea de la spațiul neutru al drumului la cel sacru al gospodăriei. Pentru a proteja, se sculptau figurine antropomorfe și alte ornamente simbolice tradiționale, având semnificații mitice. Azi, din păcate, prin opulență, ambundența decorațiunilor, dimensiuni, se apropie de kitch.

Bisericile de lemn, alături de porți, reprezintă brandul Maramureșului. Sunt realizări tehnico-arhitecturale de excepție, de un rafinament estetic deosebit. Spre deosebire de restul Europei, întreaga concepție plastică arhitecturală este unică. Bisericile au un specific propriu, sunt construcții originale, reflectă o puternică amprentă locală. Pentru aceasta s-au coroborat un complex de factori naturali, prin prezența din ambundență a pădurilor, și istorici, datorită restricțiilor pentru construirea locașurilor de cult din piatră. Importanța lor este una spirituală, culturală, educativă, socială, strategică, economică și estetică. Bisericile de lemn au fost situate

în areale mai înalte, multe dintre ele fiind mutate, refăcute, modificate. Au o planimetrie simplă și aceleași motive ornamentale întâlnite la porți și gospodării. Meșterii constructori sunt meșteri locali. Au evoluat în timp, într-un stil propriu ce s-a extins la arhitectura regională cu deosebiri în funcție de „țara etnografică”. Bisericile de lemn sunt monumentale în Țara Maramureșului. În Țara Lăpușului ele au pridvoare și prispe lungi. În Țara Chioarului au turle și șarpante specifice. În Țara Codrului sunt de dimensiuni reduse, dar bine proporționate, cu ornamente interioare bogate și cu pridvorul ornamentat.

„Căutarea” Împărăției lui Dumnezeu (Matei 6,33) în sens propriu, dar și figurat, aceasta ar fi descrierea pelerinajului. Pelerinii încearcă să găsească în viața lor trecătoare viața veșnică nemuritoare, să facă o punte între pământ și cer, între lumea spirituală și cea materială. A fi pelerin înseamnă a merge în locuri străine cu scop spiritual pentru a-L descoperi pe Dumnezeu sau a te apropia de El.

Cuvântul „peregrines”, per și ager în limba latină, înseamnă peste câmp, teritoriu, țară și are sensul de a colinda, a rătăci în depărtări și definește un călător care pleacă din locurile natale în altă țară. În Vechiul Testament pelerinajul era un ritual ce se îndeplinea la sfârșitul călătoriei. „Peregrinus” devine „pelegrinus” în Epoca Medievală căpătând sensul de călător care se îndreaptă către un loc sacru. În zilele noastre asistăm la o nouă schimbare de sens al cuvântului „pelerin”, acesta devenind un turist religios ce vizitează obiective religioase.

În ortodoxie pelerinajul este un act liturgic prin care omul, aflat în căutarea lui Dumnezeu, a sfințeniei, întreprinde o călătorie sfântă, în care are loc o înnoire sufletească. Prin pelerinaj se intensifică credința având ca efect sporirea duhovnicească a pelerinilor. Este considerat un mijloc de pastorație foarte eficient care adună în comuniune oameni din diferite medii, fiecare cu particularitățile lui, care se influențează unii pe alții cu efect intercultural. Pelerinajul este și un act pedagogic, o adevărată școală a credinței, un pedagog al răbdării și un învățător al rugăciunii. Pelerinul întreprinde un act misionar, când la întoarcere duce la casa sa ceea ce a dobândit pe cale. Putem vorbi și despre un impact economic pentru că pelerinii oferă ofrande, bani, în semn de recunoștință, de mulțumire. Pelerinajul este o căutare și o găsimă a lui Dumnezeu, un act profetic ce simbolizează reuniunea tuturor în împărăția lui Dumnezeu.

Religiile lumii prezintă ritualuri de pelerinaj din cele mai vechi timpuri. Putem remarca chiar „universalitatea pelerinajului”, cu particularități specifice epocilor istorice și culturilor locale.

În Vechiul Testament singura dată când omul nu-L caută pe Dumnezeu este atunci când petrece cu El în Grădina Edenului. După momentul căderii lui Adam și Eva are loc o recăutare, fiecare generație încercând să se reconecteze și să-L găsească. Avraam este cel care răspunde chemării lui Dumnezeu, iese din casa sa și călătorește în necunoscut, cu credință pelerinează până ajunge în Țara Făgăduită. Exodul evreilor din robia egipteană timp de patruzeci de ani așează în istoria lor cele trei sărbători pelerinaj ce se păstrează până azi.

Însuși Iisus Hristos a participat la pelerinajul la Templul din Ierusalim, la vârsta de doisprezece ani și pe parcursul activității sale publice. Împreună cu Apostolii călătorește, este pe cale și este însoțit de Calea, Adevărul și Viața. După Înviere El îi însoțește pe Luca și Cleopa. Se

descoperă în Taina Euharistică a Frângerii pâinii. Hristos Pelerinul însoțește în biserică pe toți cei ce-L caută călătorind spre viața veșnică a Împărăției cerurilor.

Istoria pelerinajului creștin își are începutul prin descrierea din anul 333 d.Hr. a unui pelerinaj la locurile sfinte de către un pelerin anonim, fapt stipulat în lucrarea Ad Loca Santa. Sunt prezente și în alte relatări din perioada bisericii primare precum cel al lui Eusebiu de Cezareea, a Egeriei, a Fericitului Ieronim , câteva elemente comune și anume: participarea la Sfânta Liturghie, citirea din Sfânta Scriptură, rugăciuni și meditații. Observăm în timp și o diversificare a locurilor de pelerinaj, Țării Sfinte adăugându-i-se mănăstiri din Egipt, orașele Roma și Constantinopol, Grecia. Acest fapt de datorează în primul rând libertății religioase oferite prin decretul din 313 de la Mediolan al Sfantului împărat Constantin cel Mare.

Oamenii pornesc în pelerinaj mânați de scopuri și motivații dintre cele mai diverse. Am identificat cinsprezece dintre acestea, cele mai frecvente sunt acelea de înnoire spirituală, de întărire a credinței, de rezolvare a unor probleme, de pocăință ori recunoștință.

Pentru o încercare de clasificare a pelerinajelor am folosit criterii similare clasificării turismului religios de către cercetătorii din domeniul geografic. După vechime, mijloacele de transport utilizate, distanța parcursă, scop, locurile vizitate, modul de organizare, numărul de participanți, sunt câteva dintre criteriile de ordonare a pelerinajului.

Pelerinajul începe cu o pregătire, mai îndepărtată, apoi mai apropiată, materială și spirituală. Pelerinii țin post, se roagă, se spovedesc, cer binecuvântarea duhovnicului, dar și se informează, fac bagaje. Parcurgerea drumului e o altă etapă în care se roagă pentru sine, pentru familie, pentru alții. Harul apropie oamenii, aduce o bucurie a prezenței lui Hristos, conciliază și reconciliază. La întoarcere sufletele pelerinilor radiază bucuria întâlnirii sfințeniei. Împărtășind altora propria experiență, ei devin misionari. Pelerinajul transformă viața omului făcându-l pe acesta părtaș la un timp și spațiu sacre, o pregustare a vieții veșnice. Prin pelerinaj se revigorează viața spirituală, se întărește credința, este un factor de unitate și de păstrare a identității naționale.

În pelerinaj se petrece o succesiune de momente, un șir de acțiuni ritualice care întăresc credința: se înconjoară biserica, se ating icoanele și sfintele moaște, au loc stropiri cu apă sfințită, veghează, se participă la slujbe.

Mai repede sau mai târziu se observă efectele pelerinajului atunci când acesta se încheie. Roadele sunt de natură spirituală, dar pot fi și materiale. Pe lângă efectele duhovnicești și pe plan social pelerinajele consolidează unitatea dintre oameni. Este un adevărat eveniment misionar prin care ne influențăm reciproc, transformându-ne într-un mod clar. Pelerinajul este un eficient mijloc de pastorație, poate insuficient folosit în parohiile noastre.

Pelerinajul în România a cunoscut din vechime o dinamică și o dezvoltare constante. Ele reflectă starea de religiozitate a românilor. Pe lângă locurile de pelerinaj tradiționale: Moisei, Nicula, Iași, București s-au adăugat altele noi: Bârsana , Prislop.

Pentru a veni în sprijinul preoților în vederea organizării unor pelerinaje am adunat câteva sfaturi practice privind pregătirea lor, de la bagaje la norme de comportament.

Cercetarea pelerinajului este importantă din mai multe aspecte. Este un act complex, reflectă societatea și ajută la înțelegerea ei, arată raportul dintre tradiție și inovație în general, a

bisericii în special, oglindește influența modernității asupra comunității eclesiale și a sentimentului religios. Religiozitatea este subiectivă, iar pelerinajul este o manifestare a acestei religiozității individuale și colective. Reflectă societatea românească actuală din punct de vedere politic, cultural, economic, este necesar pentru cunoașterea și interpretarea acestui fenomen religios.

Maramureșenii au o evlavie deosebită la Maica Domnului, de aceea, de sărbătoarea Adormirii Sale , în fiecare an, îmbrăcați în costume populare, pornesc spre mănăstiri: Moisei, Rohia, Bârsana, Habra, Oarța fiind cele mai importante Centre de pelerinaj din zonă.

Specificul pelerinajului maramureșean constă în organizarea unor procesiuni deosebite pe care nu le mai întâlnim cu asemenea amploare și extindere a fenomenului niciunde.

Pelerinajul la Moisei datează din 1672, de la sfințirea bisericii de lemn a mănăstirii de către Sfântul Episcop Sava Brancovici. Mănăstirea Moisei, unul dintre importante Centre de pelerinaj românești, adună la hramul său, în 15 august, la Sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului, între 30000 și 40000 de credincioși, veniți pentru a o cinsti pe Maica Domnului. Pelerinii , conduși de preotul din sat, purtând în mâini prapori și icoane, îmbrăcați în veșminte populare de sărbătoare, se deplasează pe jos, pe distanțe considerabile, cam de 50-60 km, intonând imnuri, privesc. Procesiunea este formată din aproximativ 50 de persoane, putând fi și două sau trei grupuri în satele mai mari. În fiecare an se întâlnesc în curtea mănăstirii minim 20-30 de procesiuni. Când ajung în incintă, pelerinii înconjoară biserica de trei ori cântând. Intră și se închină în ea, apoi depun praporii și icoanele într-un spațiu amenajat. Veghează și se roagă sau cântă toată noaptea din ajunul praznicului. La sfârșitul agapei de după Sfânta Liturghie se regroupează din nou în procesiune, înconjoară biserica ca și la venire, apoi pleacă spre localitățile lor. Ajunși în sat, înconjoară și biserica parohiei, se închină, pun praporii și icoanele la locul lor până la următoarea procesiune. Întreaga comunitate îi așteaptă și întâmpină cu entuziasm.

Cel de-al doilea centru reprezentativ pentru maramureșeni este al Mănăstirii Rohia din Țara Lăpușului. Deși localitățile din această zonă sunt mai mici, și la Rohia se adună pe 15 august până la 20000 de credincioși. Aici, pe lângă procesiunile care se organizează, există tradiția ca la sărbătorile mari sătenii dintr-o localitate apropiată, în fiecare an alta, împreună cu preotul lor, să pregătească masa pentru toți pelerinii care vin la mănăstire amintind de agapele creștine din epoca apostolică.

Mănăstirea Bârsana, atestată în 1390, desființată în 1791, și reînființată în 1993, are hramul „Soborul Sfinților Apostoli”. Arhitectul Dorel Cordoș, sub directa îndrumare a Înalt Prea Sfințitului, vrednic de pomenire, Iustinian Chira și al Prea Sfințitului Iustin, al Maramureșului și Sătmarului a conceput un ansamblu monahal cu un simț artistic deosebit și o unitate stilistică remarcabilă. Comuniunea și sobornicitatea celor doisprezece apostoli este redată la nivel simbolic de către doisprezece construcții ce adăpostesc muzeul, altarul de vară, clopotnița și altele.

Datorită deosebitelor calități artistice, valorii și unicităților, opt dintre bisericile de lemn din Maramureș au fost incluse în Lista Patrimoniului UNESCO încă din 1999, reliefând importanța și rolul lor aparte

„Cultura schimbă peisajele, iar peisajele sunt expresia vie a culturii”spunea Nassouer în 1995. Așa cum le spune și numele, provenind din latină, paessagio, sunt un teritoriu ce poate fi îmbrățișat dintr-o singură privire.

Identitatea spațiului rural maramureșean a început să fie alterată mergând lent spre o pierdere a acesteia. Este determinată de diversificarea și modernizarea activităților agricole, a urbanizării vieții ruarale și arhitectura haotică. Elementele tradiționale dispar treptat. Acestea își pierd specificul prin absobție, prin depopulare, prin migrație sau îmbătrânire, prin lipsa amenajărilor edilitare. Mediul rural matamureșean suferă schimbări profunde. Comunitățile tradiționale sunt vulnerabile mai mult ca oricând. Generațiile tinere se înstrăinează față de satul tradițional asociindu-l pe acesta cu sărăcia. Soluții pentru păstrarea lui ar fi cele de sprijin legislativ, economic, reguli restrictive arhitecturale, educație consecventă pentru a conștientiza valoarea satului și peisajului maramureșean. Conservarea și perpetuarea spațiului rural se poate realiza prin susținerea unui turism mai intens.

Mediul în care trăiesc popoarele le influențează pe acestea nu doar la nivel material, ci și la nivel spiritual, energetic și vibrațional. Mulți filozofi români au dezvoltat teoria mediului ondulatoriu și a spațiului vibrațional și care au găsit în învățătura despre energiile divine necreate o suprapunere perfectă. Se crează spații mentale care se imprimă asupra oamenilor ce locuiesc acel teritoriu și se manifestă în cultura populară.

„Țările” sunt spații mentale de tip etnografic care conservă credința, conștiința de neam, limba., tradițiile, ocupațiile și obiceiurile, folclorul și portul. Iradiază valorile materiale și spirituale autohtone.

Maramureșul este un spațiu mental cu caracteristici unice și originale păstrător al valorilor tradiționale, a unui stil de viață ce atrage și influențează pe cei care vin în conexiune cu el.

În cadrul turismului mondial turismul cutural reprezintă o mișcare de amploare caracteristică societății actuale facilitată de globalizare și libera circulație. Religia este indisolubil legată de cultura universală. Iată de ce turismul religios este o formă pe cât de veche de turism pe atât de actuală. Evoluția și perspectivele turismului religios sunt dinamice, putând vorbi despre o industrie a pelerinajelor, cu studii de piață, marketing, forme de desfășurare în diverse asociații și organizații, inclusiv în cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

Deoarece obiectivele turistice sunt în principal cele de factură religioasă, dezvoltarea turismului religios este un deziderat important pentru județul Maramureș. Sunt necesare proiecte și programe de dezvoltare ale acestui tip de turism, a unor rețele care să valorifice resursele turistice care vor conduce în final și la înflorirea altor ramuri economice.

Maramureșul este un ținut atractiv prin spațiul natural și patrimoniul cultural, dar potențialul lui nu este exploatat la maxim. Conceptul turismului integrat care are în centru turismul religios este cel mai potrivit Maramureșului. În primul rând se impune identificarea tuturor resurselor materiale, culturale, umane, economice, de infrastructură. Apoi, trebuie interconectate și exploatate în mod integrat cuprinzând toate domeniile. Cultura țărănească, identitatea regională,

specialitățile tradiționale și produsele locale sunt elementele importante ale ofertei turistice care permite individualizarea unei regiuni și obținerea unei oarecare independențe.

Necesitatea unui sistem unitar și integrat de coordonare a mijloacelor de transport în comun accesibil, ieftin, bine organizat este un aspect important. De asemenea, esențiale sunt implementarea unor mijloace moderne de informare și comunicare care să permită profilarea și promovarea unei identități regionale bine definite cum ar fi o siglă, un logo, un motto. Spațiul natural trebuie protejat, astfel încât să nu influențeze negativ turismul biotopurile, protecție făcută prin educare și informare. Îndeletnicirile tradiționale și meșterii populari, folosirea materialelor de construcție autohtonă, a stilului arhitectural specific zonei, este foarte important a fi păstrate.

Tradiția și portul popular, arta și cultura populară trebuie exploatate turistic fără a le apropia de kitch. Aplicarea unor strategii de marketing, centrate în jurul turismului religios și rural se impun cu celeritate. Păstrarea și protejarea mediului înconjurător și a patrimoniului cultural prin folosire și prin dezvoltare este un proiect important al Maramureșului.

Patrimoniul turistic religios deosebit de divers, numeros și valoros este specific spațiului românesc. Pe fondul acestor resurse putem vorbi despre adevărate zone sau arealuri turistice religioase. Între acestea se detașează Maramureșul, cadrul antropic al acestuia se află în simbioză cu cadrul natural într-un mod unic și confundabil specific care conferă titulatura se „țară” a pelerinajului sau în limbaj modern „țară a turismului religios”.

Impactul turismului religios asupra dezvoltării regionale și locale aduce în atenție turismul integrat și dezvoltarea durabilă. Ambele se fac prin conservarea potențialului atractiv. Aceasta poate avea loc doar prin aplicarea unor măsuri: educarea comunităților, proiecte de promovare, politici publice, legislație încurajatoare, reglementări clare.

Neînțelegerea și neimplementarea unor programe complexe care să păstreze Maramureșul ca un etalon al turismului religios din România și din Europa pot distruge ireversibil patrimoniul cultural, material și spiritual, prin distrugerea identității regionale maramureșene, printr-o modernizare excesivă și un globalism prost înțeles.

Maramureșul, prin peisajul său natural și cultural, reprezintă un spațiu extraordinar, a cărui vibrații unice atrag și impregnează pe cei care îl străbat, conferindu-le o forță vitală intensă. Este un mixt între cadrul fizico-geografic, extrem de ofertant și cel uman, maramureșenii, urmași ai dacilor liberi, cu obiceiurile și tradițiile lor, dau regiunii autenticitatea și valoarea.

Cei care peregrinează prin Maramureș câștigă o reînțoarcere la simplitatea ancestrală a vieții, la adevăratele valori, la conexiunea cu natura, cu semenii și cu Dumnezeu.